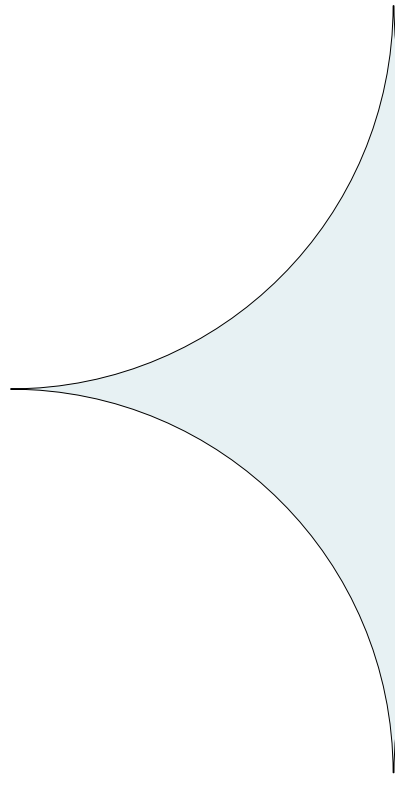
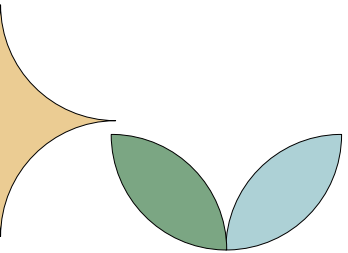

Workshop 4 juni 2024

Waardigheid van het afscheid

voor Housing First

Vereniging leven met dood

Betekenis vol(ler) leven met de dood

Bewustwording van eigen sterfelijkheid

- ◆ Maatschappelijk belang
- ◆ Gewenst voor iedereen

Bewustwording van naderende einde

- ◆ Rouw in de palliatieve levensfase
- ◆ Voor naasten en patiënten

Bewustwording van eigen of andermans verlies

- ◆ Rouw na het overlijden
- ◆ Voor nabestaanden en omstanders
- ◆ Voor mensen die een persoonlijk verlies onvoldoende hebben 'verwerkt'

Waarom ligt het spreken over de naderende dood ook op jullie bord?

Maatschappelijke trends

- ◆ **Marginalisering.** Opbouwen van de maatschappij na ontzettend veel mensen door de Spaanse griep, WOI en WOII de dood vonden
- ◆ **Medicalisering.** Technologische ontwikkelingen in de medische wetenschap waardoor we meer regie over de dood hebben
- ◆ **Individualisering.** Individualisering en ontkerkelijking biedt minder sociale cohesie en opvang bij verlies

Omgang met de dood wordt veelal door ons onbewuste gedreven

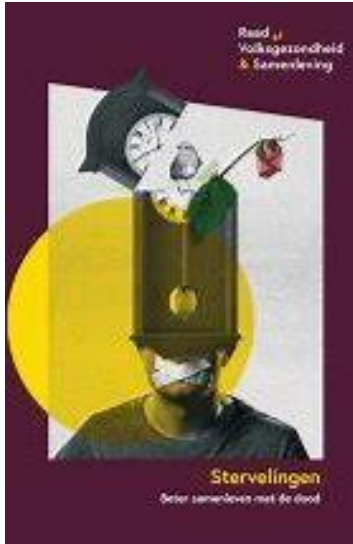
- ◆ Doodsangst
- ◆ Besmettingsangst
- ◆ Dood- en rouwongeletterdheid

Onze hersenen schakelen zich uit als we over eigen sterfelijkheid in combinatie met de toekomst nadenken

Rouw is dood in vermomming

'Ik weet niet wat ik zeggen moet' Overman & Bruntink

Appèl: beter samenleven met de dood

'De dood is gaandeweg steeds meer uit onze samenleving weggedrongen en bij volksgezondheid ondergebracht.

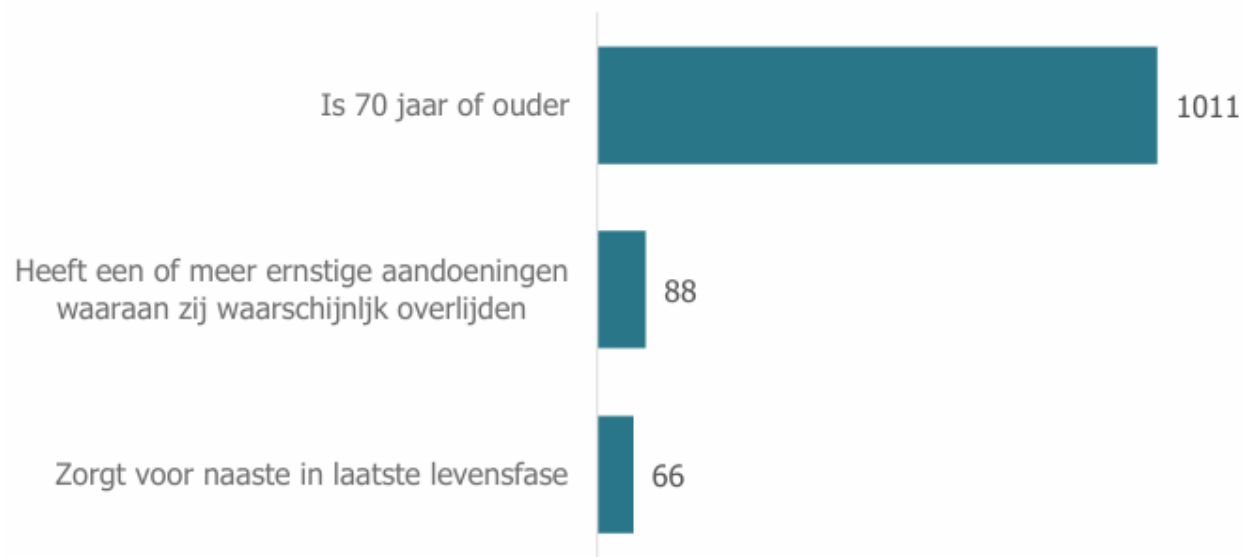
'We betogen dan ook dat met name de samenleving aan zet is als het gaat om beter samenleven met de dood.'

'Ik hoop van harte dat dit advies een steentje bijdraagt aan het normaliseren van de dood en rouw als onderdeel van onze samenleving. Leven en de dood zijn immers onlosmakelijk met elkaar verbonden.'

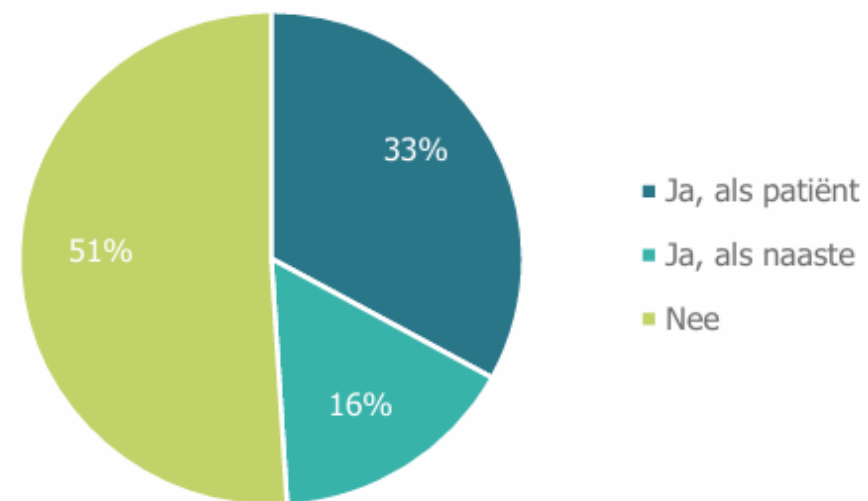
Bron: RVS rapport 'Beter samenleven met de dood'

Rapport 'Praten over het levenseinde'

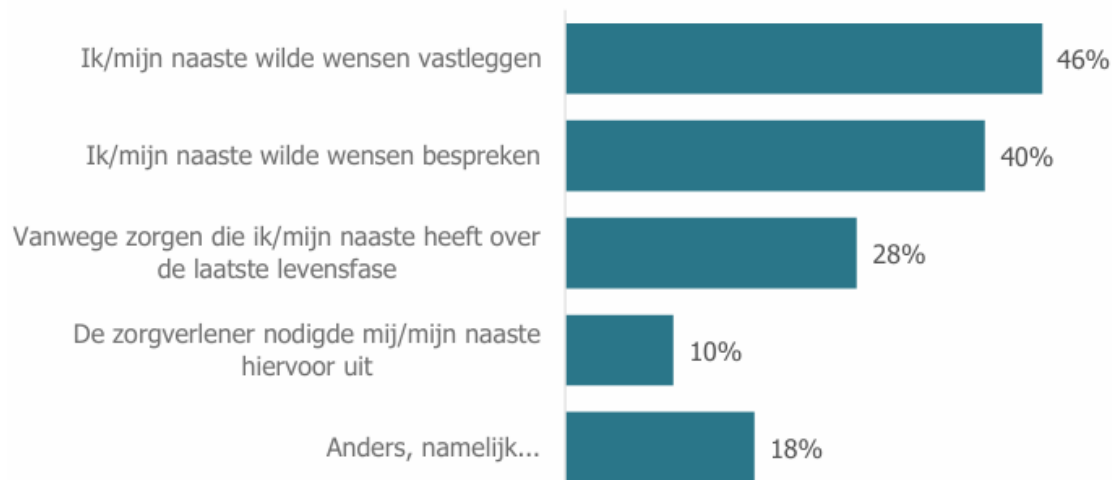
Doelgroep onderzoek (n=1165)

Gesprek(ken) gevoerd met zorgverlener over laatste levensfase (n=1165)

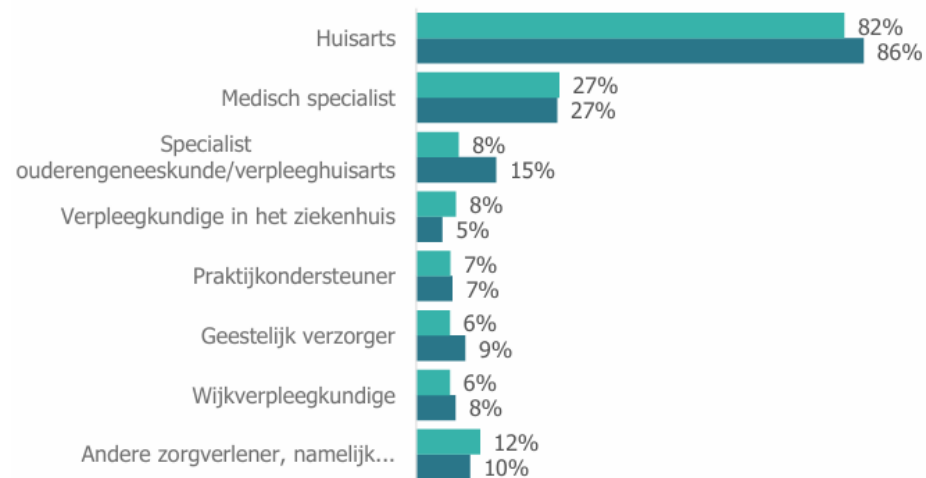

Reden om met zorgverlener(s) te praten over laatste levensfase (n=565)

Rapport 'Praten over het levenseinde

Gesprek met zorgverlener (n=565)

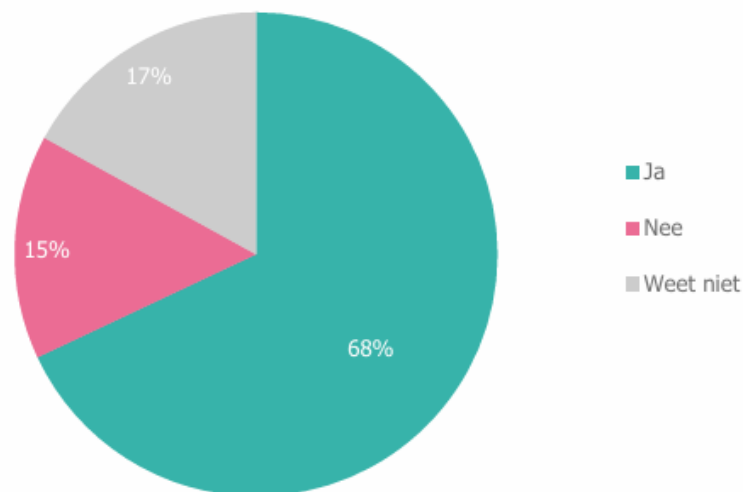

■ Met welke zorgverlener(s) gesproken ■ Met welke zorgverlener(s)

Wat is met de zorgverlener(s) besproken (n=565)

Heeft het gesprek over het levenseinde geholpen? (n=562)

■ Ja
■ Nee
■ Weet niet

Invalshoeken bij een gesprek

Over de situatie

- ◆ Hoop en verwachtingen over de resterende tijd
- ◆ Angst
- ◆ Kwaliteit van leven / levensvragen

Afscheid nemen

- ◆ Laatste wensen / bucket list
- ◆ Spijt / vergeving
- ◆ Wensen over de uitvaart / praktische zaken

Zorg en de behandeling

- ◆ Verwachte beloop van een ziekte en de prognose
- ◆ Voor- en nadelen van bepaalde behandelingen in relatie tot kwaliteit van leven
- ◆ Medische beslissingen rondom het levenseinde

Gesprek: drempels en tips

- ◆ Bied hoop maar geen valse hoop
- ◆ Kijk uit met begrip
- ◆ Luistervalkuilen
  - ◆ Confirmatiebias
  - ◆ Verwachtingsbias
- ◆ Vermijd korte reacties zoals
  - ◆ Oplossen
  - ◆ Opfleuren
  - ◆ Omdraaien
  - ◆ Overdrijven
  - ◆ Oordelen
- ◆ Terughoudendheid als drempel
  - ◆ Angst om iets verkeers te zeggen
  - ◆ Angst dat het gesprek teveel tijd kost
  - ◆ Angst dat je er op het verkeerde moment over begint
  - ◆ Angst dat het emotie bij jezelf en de ander oproept
- ◆ Eigen innerlijke behoefte als bias
  - ◆ Ik moet het goede doen en mag niet falen
  - ◆ Ik moet de andere koste wat het kost helpen
  - ◆ Ik moet wel een resultaat in het gesprek bereiken
  - ◆ Ik moet een bijzonder gesprek voeren
  - ◆ Ik wil een zekere afstand in het gesprek bewaren
  - ◆ Ik moet mezelf aanpassen aan de ander
  - ◆ Ik wil pijn bij mezelf en de ander vermijden
  - ◆ Ik moet hier de sterkste zijn
  - ◆ Ik moet mezelf in dit gesprek op de achtergrond houden

Voordelen van spreken over het afscheid

- ◆ Het helpt bij het afscheid nemen
- ◆ Het verkleint het aantal onafgemaakte zaken
- ◆ Het helpt bij het maken van keuzes
- ◆ Het helpt om wensen te realiseren
- ◆ Het vermindert de angst
- ◆ Het geeft rust

Schrijf je in voor de gratis nieuwsbrief

<https://rouwinformatie.nl/nieuwsbrief>

**Ledennetwerk
rouwprofessionals**

Contact met vrijwilligers via

rouw
telefoon

rouw
chat

rouw
steun

Rouwinformatie.nl bevat
onafhankelijke en
hoogwaardige informatie
voor jou als professional

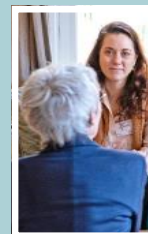
rouw
informatie **voor jezelf én voor een ander**

www.rouwinformatie.nl

**Nieuwsbrief over
leven met dood
en rouw**

**Scholing/voorlichting
aan professionals en
vrijwilligers**

Gebruikte bronnen

- ◆ [Boek](#) 'Ik weet niet wat ik moet zeggen' van Mariska Overman en Rob Bruntink
- ◆ [Artikel](#) 'De eerste pannenkoek mislukt toch ook altijd' op Rouwinformatie.nl
- ◆ [Rapport](#) 'Beter samenleven met de dood' van Raad voor Volksgezondheid en Samenleving
- ◆ [Rapport](#) 'Praten over de laatste levensfase'

Achterliggende kennisbronnen

- ◆ Neurologische niveaus
- ◆ Enneagram